

MODERN GÜZEL MİDİR?

ÖZET

Modernizm ve sonuçları senelerce süren tartışmanın konusudur. Neredeyse bir asır süren dönemin bıraktığı olumlu ve olumsuz izlenimler yeniden düşünüldükten sonra, onun bilinmeyen veya gözardı edilen sosyolojik, toplumsal ve psikolojik etkileri tartışılmıştır. Mimarlığın ve mimarın ilk ve ana amacına hala hizmet edip etmediği, kent ve köyün birbiri ile ilişkisi, modern kentteki tabakalaşma olgusu ve gettolaşma süreci de araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Modernizm, yöresel mimarlık, kent felsefesi, köy, kültürel getto, planlama, mimar.

Dünya yeterince kötü, insanlar da bu kötülüğü ellerinden geldikince arttırıyorlar.

Franz Kafka (Hayvan Öyküleri)

Modernizm (Lat. **modernus** –yeni, çağdaş, modern) – insanoğlunun bütün tarihi boyunca sancı içinde ve acı çekerek ancak XX yy.’da hayat verebildiği bir akımdır. Sanat alanında doğmasına rağmen daha çok mimarlık ile ondan da hayat ile çağrıştırılan bir kavramdır. Ne yazık ki yaşadığımız dünya hep kontrastlardan ibaret, nerede güzel tarafı varsa orada mutlaka görülmeyen, gizli saklı bir çirkinlik de var. Peki, Modernizm’in bu keşfedilmemiş noktaları ne olabilir?

İlk olarak bir insanın kafasını karıştıran ismi olmalı, ‘Modernizm’ – yenilik, çağdaşlık demek ama yenilik anlık bir olay değil mi? Bebek doğduktan ilk 10 saniye sonra numarasını aldıktan sonra hayatımızdaki sisteme dahil ediliyor ve ‘yeni’ olmaz oluyor; söz konusu olan akım ise 100 seneden fazla sürüyor ve hala eskimemiş hala yeni olmaya devam mı ediyor? Biz, belli ki tam arada kalan hatta kaybolan bir nesiliz, Modernizm başlayalı neredeyse üzerinden 100 sene geçti ama yeni mimari çözümleri getirerek yeni çağa geçiş sağlayamadık, ondan da hala bu dönemi sürdürmek zorundayız.

Söz konusu olan mimari dönem bilindiği gibi eskiyi reddeden, kötüleştiren, tabulaştıran bir dönemdir. Modernizm kafasını kaldırmaya başladığı zaman, o uzak, iyilik – kötülük kavramlarının yerlerini değiştirmeyen, doğru-yanlış bilen, siyah-beyaz sinema dünyası ikiye ayrılmış, ceviz kabuğu gibi ortadan çatlamış: Modernizm öncesi ve sonrası; gelenek ile modern. Bu çatlamanın toplumda açtığı yaralar o kadar derin ki bir yüzyıl sonra hala merhemini bulamadık. Dönemin ilk getirilen dertlerinden – bireysellik, bencillik, rekabet ve aç gözlülük; geniş aileleri yok edip ‘çekirdek ailesi’ kavramını öne çıkararak; insanları birbirine yabancılaştıran; kapan olan kenti cazip gösterip, insanları ağlarına tek tek çekerek yutan ve gelenekleri kökenleri ile birlikte toplumdan çıkararak, böylece insanların kimliğini, kültürünü yok eden ve bu da yetmiyormuş gibi ‘Uluslararası Üslup’

deyip kendisi öncesine var olan mimariye, dedelerimizin yaptığı yapılara ‘eski’ ve ‘niteliksiz’ ya da başka anlamda ‘kötü’ damgasını vurup geçen akım nasıl savunulabilir ki? Bu konuda Alvaar Alto’nun yaklaşımı gerçekten hayranlık duyulabilecek güçte : ‘Architecture belongs to culture, not to civilization¹’ (Mimarlık bir kültüre aittir, medeniyete değil) ve ‘Architecture is not merely national but clearly has local ties in that it is rooted in the earth²’ (Mimarlık ulusal olmazsa da kesinlikle kökleri saptığı yer ile bağlantıları var).

Tarih öncesinden itibaren her hangi bir halkın dilini, kültürünü, geleneğini, kimliğini taşıyan köylerin zamanımızda ne hale geldiğinin hiç mi aramızda farkına varan yok? Köyler ölmektedir. Daha doğrusu, köyler öldürülmektedir. Bunun sebebi de Modernizm’in ‘kent felsefesi’ : kent – özgürlüktür; kent – olanaktır; kent – üretimdir; kent – bir yaşamdır diyen akım köye hiç şans bile vermiyor, sadece ve sadece kent gelişimine ilgi duyar neden – kent kapalı, doymayı bilmeyen bir sistemdir: giren asla geri çıkamaz. Biz de, mimarlar olarak bu oyunda ikinci planda kalmayıp ana rol oynarız; bin senelik tarihine sahip olan köye gelip proje yapacağız derken ne cüretle köyün bir parçasında duran eski yapıyı niteliksizleştirip kaldırdıktan sonra muhteşem, benzeri olmayan vernaküler mimarlığın örnekleri yanına cam, alüminyum ve beton bir kütle koyuyoruz ki? Bu hakkı bize kim tanıdı ki? Daha kötüsü bir yapıyı koruma altına alıp restorasyon yapalım derken, bütün yapıya özgün, orijinal elemanları kaldırıp, betonarme iskeleti daha sağlam diye kurup başarılı bir restorasyon ne mantıkla diyoruz ki? Gerçekten mi bu kadar yüz­süzleştik? Fakat köyü ve köylüsü olmayan bir ülkenin geleceği de yok, bu da gözardı tutulmamalıdır.

Modernizm’in bu kadar savunduğu kentler de artık bir tür kültürel getto haline gelmiştir. Sadece zenginlere açık oluyor, fakirlere hiç yer yok kentte: paran varsa, restoranta, sinemaya, alışveriş merkezine gider karnını doyar, kıyafeti alır, eğlenir dönersin evine; fakat paran yoksa kentte de sana yer yok – yemek, kıyafet fakat yatacak yer bile bulamazsın. Fakirler barınakları var ama bu barınaklar kadar yalancı dünya bulunamaz. İyi niyetlerine inanılır mı hiç? Hepsi reklam – devlet bakıyorsa, fakir vatandaşa bakıyoruz der, sıradan bir insan ise tek egosunu tatmin etmek, kendisini iyi hissetmek için fukaraya yardım eder, sadaka verir, bundan sonra da hiç anlamı kalıyor mu böyle yaşama tarzının? Köyler – bir başka hikayedir. Neresi olursa olsun hepsi aynı, insanlar aynı – sistemin şımartılmamış, temiz insanlarıdır; tanımadan yabancıyı evine alır, yemek verir, evinden uğurlayınca da gideceğin yerin olup olmamasını sorar. Gerçeği de köyler de artık yavaş yavaş zehirlenmeye başlıyordur. Kentlerde de yavaş yavaş ‘gettolar’

¹, ² - 2. http://www.brainyquote.com/quotes/authors/a/alvar_aalto.html

oluşmaya başlıyor – fakirlerin yaşadığı bölgeler, sıradan vatandaşın girmekten kaçındığı hatta korktuğu kapalı, devlet gücünün de karışmadığı ‘depresif’ denilen mahallelerdir; böyle mahallenin sakinleri de sistemi değiştiremeyiz, çıkamayız, hayatımızı yeni raylara koyamayız derken devletten aldığı bazen de alamadığı para ile geçinerek suç ve cinayet işlemeye, fuhuş yapmaya, uyuşturucu satmaya bakar, daha iyiler dine döner, çöpü karıştırır veya toplar bir gün daha çocuğunu hayatta tutmak üzere - iste bu – çıplak gözle baktığımız ama görmek istemediğimiz Modernizmdir. İnsanın suçu mudur? Kesinlikle hayır, sadece yaşadığımız sistemin yol kenarına attığı ve içine dahil etmek istemediği insanların çöküşüdür, bu.

‘Ev...bir makinedir’³ diyen, en çok bu akımı savunanlardan biri olan Le Corbusier’in; ‘makinenin’ insanı da yakın gelecekte ezebileceği hiç aklına gelmiş midir ? Acaba, modern mimarlık babaları büyülü masal gibi başlayan mimarlık atılımının korkunç kabusu dönebileceğini düşünebilir miydi? Bu kadar insanı ucuzlatan, ezen sistemi ön görebilir miydi hiç? En eski zamanlardan beri, insan yaşadığı mekanını kendi ihtiyaçlarına göre organize etmiştir, bu yüzden her bölgede farklı, benzeri olmayan, mantık ve içgüçü çözümleri açısından mimarlık harikalar diyebileceğimiz Harran evleri, Karadeniz evleri, Peribacaları gibi orijinal yapılar çıkmıştır. Modernizm’in dediği ise – farklı olmaya gerek yok, dünyadaki (ulaşımı zor olan ve hala otantik mimarisini koruyabilen bölgeler dışında (Tibet, Afrika, Güney Asya ülkeleri ve b.z.)) yerel mimarlıklarını yıkıp, genel bir ilke sistemi kurup, bütün ülkelere kullandırmaktadır. Hayat ama farklı olmak değil midir? Artık bir yapı insan için değil, mimarlık içindir – ne kadar büyük, görkemli, yüksek o kadar iyidir; bir yapı – statü göstergesi; bir yapı – güç ve zenginlik göstergesi haline geldi. Hani mimarlık insan içindi? Ne olmuş ona? Ne yazık ki mimarlar da artık ‘makine’nin’ parçasına, birer araca dönmüştür; ne yazık ki de bazıları tamamen bilinçsiz ve vicdansız yaratıklardır. Elindeki tanrısal gücü kendi çıkarı için kullanmadan ve iyice değerlendirmeden olmaz bu iş.

Modernizm’i bu kadar kötüleştirdikten sonra şöyle mantıklı soru doğabilir, ‘Hiç mi savunulabilecek, güzel tarafı yok?’ Tabii ki var, onun kuşkusuz en büyük ‘keşfi’ – plandır: plan olmadan da mimarlık olmaz; kentleri canlandıran ve yeniden toparlayan şehir planlama ve yönetim düşünceleri; toplu konut – binlerce insan barındıran; malzeme devrimi ve kullanımı; yüksek katlı yapılar ve gökdelen yapımı da oldukça başarılı (psikolojik tarafı gözardı edilirse) bir çevreci çözüm – İstanbul gibi megapoliste yaşayan insanları tek ve iki katlı konutlara yerleştirecek

³ <http://www.brainyquote.com/quotes/quotes/l/lecorbusie134063.html>

olursak bütün Türkiye toprakları yetmez her halde; son olarak da sonsuza dek tartışılabilen bu akımın ilkeleridir.

Çözüm olarak vernaküler (yöresel) mimarlık, daha doğrusu onun geliştirilmiş, çağdaş malzeme, anlayış ile sentezleştirilmiş hali sunulabilir: belli bölgenin çevre koşulları, gelenekleri ve tarihi kökenleri, tabii ki de insan ihtiyaçlarını değerlendirip tasarım yapılabilir. Sentez de aşırı titizlikle yapılmalı, ayarı kaçırıp da bilinçsiz mimar yüzünden her hangi bir bölgenin mimari kimlik kaybına yol açılmasın (Kuzey Nigeria'daki Hausa bölgesi'nde Modernizm'in gelişimi ve yeni çağdaş malzemesi kullanımı ile beraber otantik çamur mimarlığı ve dekoratif el sanatı yok olmuştur)⁴.

Sonuç olarak, Modernizm, mimarlık özünü değiştirmiş iyi ya da kötü diye herkes kafasına göre karar verip yorumlanır...

KAYNAKÇA:

1. <http://www.brainyquote.com/quotes/quotes/l/lecorbusie134063.html>
2. http://www.brainyquote.com/quotes/authors/a/alvar_aalto.html
3. <http://www.arch.mcgill.ca/prof/sijpk/aaresearch-2012/in-extremis-file/references/Hausa-housing-3.pdf>
4. <http://scholar.lib.vt.edu/theses/available/etd-10092000-20210037/unrestricted/Sec1.pdf>
5. <https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/14503/reflectionsjourn71989univ.pdf?sequence=1>
6. <http://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/iibfdergi/file/03/7.pdf>
7. BAUDELAİRE, Charles (2004) Modern Hayatın Ressamı, Çev. Ali Berktaş, İletişim Yayınları, İstanbul
8. WAGNER, Peter (1996) Modernliğin Sosyolojisi, (Çev. Mehmet küçük) sarmal yayınevi, İstanbul.

⁴ <http://www.arch.mcgill.ca/prof/sijpk/aaresearch-2012/in-extremis-file/references/Hausa-housing-3.pdf>